

דבר העורכת

על האופי הייחודי של "על הגובה" ככתב עת אקדמי ומדוע אנו מפרסמים בכל חוברת מספר ניכר של מאמרים מתורגמים

כתב העת "על הגובה" שונה ממרבית כתבי העת האקדמיים בארץ מבחינת קהל היעד של קוראיו ומבחינת מאגר הכותבים. שלא כמו רוב כתבי העת המדעיים, הפונים בדרך כלל לקהל יעד מתחום אקדמי יחיד (ולעתים אפילו מתת-תחום יחיד), כתב העת "על הגובה" פונה לקוראים מכל התחומים האקדמיים הקיימים בארץ. בהתאם לכך, המאמרים המתפרסמים בו אינם שייכים לאף אחד מבין תחומי העניין האקדמי של הרוב הכמעט מוחלט של הקוראים, אלא לנושא אחר לחלוטין, משותף לכל הקוראים, והוא – תפקודם כאנשי סגל אקדמי. "על הגובה" עוסק בעיקר בתפקודם של אנשי הסגל כמורים וכמעריכי הלמידה של הסטודנטים, אבל גם בתפקודם במסגרת היחידה האקדמית – כעמיתים לקולגות, כמתנהלים בפוליטיקה המחלקתית וכממלאי תפקידים מנהליים (ראשי מגמות, מחלקות, חוגים ובתי ספר, חברי וראשי ועדות ועוד).

בנוסף לתפקודו כחוקר – אליו הוכשר במסגרת לימודיו האקדמיים – כל איש סגל אקדמי מתנסה במהלך הקריירה האקדמית שלו גם בכמה מהתפקידים שזכרו לעיל, אף על פי שבדרך כלל לא הוכשר למלא אותם. רק מיעוט מבין כלל אנשי הסגל האקדמי בארץ (פרט לאלו השייכים למכללות להוראה) קיבלו הכשרה מסודרת להוראה ולהערכת הלמידה, וכמעט אף אחד מהם לא קיבל הכשרה להתנהלות קולגיאלית או פוליטית במסגרת יחידה אקדמית או לתפקוד כמנהל. הללו מבין אנשי הסגל המצטיינים בתפקידים האלה הגיעו לכך על בסיס כישורים אישיים והתנסות מעשית מסוג של ניסוי וטעייה. למרות הצטיינותם, הם אינם יכולים להיחשב כמומחים בתחומים האלה, משום שבדרך כלל אין להם בסיס תיאורטי לכך, והם אינם קוראים ספרות בנושאים האלה, אינם משתתפים בכנסים בנושאים האלה ואינם עורכים מחקרים או כותבים ומפרסמים מאמרים/מחקרים בנושאים האלה. לדוגמה, פעמים רבות ראינו מורים מצטיינים ושאלתי אותם – מה אתם עושים בכיתה שעושה אתכם מרצים מצטיינים בעיני תלמידים? כמעט כולם הציגו בתשובתם גישה כללית כמו "אני אוהב מאוד את ההוראה וחשוב לי שהתלמידים ילמדו היטב, ואני מנסה להעביר את המסר לתלמידים". רק מעטים מהם היו מסוגלים לערוך רשימה קרובה למציאות של כל האסטרטגיות/מיומנויות שבהן הם משתמשים בהוראתם. לאחר צפייה באחד משיעוריהם הצגתי להם את האסטרטגיות/מיומנויות של הוראה טובה שבהן הם השתמשו בשיעור שבו צפיתי. התגובה השכיחה הייתה הפתעה והודאה שאכן הם משתמשים בשיטות אלו, וכי הם לא היו מודעים לשימוש בהן. היעדר המודעות נובע מחוסר המומחיות בנושאי הוראה ולמידה, משום שהללו אינם שייכים לתחומם האקדמי. מבחינת המרצים, הקדשת זמן לקריאה, לכתביה ולמחקר בנושאי הוראה ולמידה היא לרוב "בזבוז", שכן לפי תפיסתם, פרסומים בנושאים האלה אינם נחשבים להם או כמעט שאינם נחשבים בשיקולי קידום וקביעות.

אכן מדי פעם עולים נושאים העוסקים בענייני הוראה ולמידה הנוגעים בנפשם של אנשי אקדמיה, ואז הם מציעים לנו מאמרים בנושאים הללו. אבל מלבד מקרים בודדים כאלו, הרי שמבין אלפי אנשי האקדמיה בארץ שמקבלים את "על הגובה" בכל שנה, מספרם של אלו המסוגלים לפרסם מאמרים מהותיים בנושאי העניין של כתב העת והמוכנים לטרוח לשם כך, ויתרה מכך – לערוך מחקרים בנושאים האלה ולפרסם אותם, הוא זעום ביותר.

יש אמנם קבוצה של אנשי אקדמיה שעוסקים בהוראה/למידה בתחומים ייחודיים כמו הוראת שפות, מתמטיקה, מדעים, תנ"ך, ספרות וכדומה, אולם המחקרים שהם עורכים והמאמרים שהם מפרסמים מותאמים לתחום תוכן ספציפי ואינם מתאימים למגוון רחב של הקוראים מבין אנשי האקדמיה.

רק קבוצה קטנה של אנשי סגל אקדמי בארץ התמחתה בנושאים הגנריים של ההוראה בחינוך הגבוה – הכוונה לנושאים שהם משותפים לכל התחומים ולכן יכולים לעניין את הקהל מגוון התחומים של "על הגובה". קבוצה זו מתרכזת בדרך כלל במסגרות השונות של המרכזים לקידום ההוראה באוניברסיטאות ובמכללות בארץ, וחבריה הם הכותבים המרכזיים והקבועים של "על הגובה". לרוע המזל, מצב מרכזי ההוראה בארץ לוקה מאוד בחסר בהשוואה לנעשה במוסדות לחינוך גבוה בארצות המפותחות. מבין העשרות הרבות של האוניברסיטאות והמכללות בארץ, רק כ-15 מקיימות מרכזים לקידום ההוראה ומספר האנשים המקצועיים הקשורים למרכז שכזה הוא קטן ביותר.

המצב של מרכזי ההוראה במרבית הארצות המפותחות הוא שונה לחלוטין. בארצות אחדות (למשל ארצות הברית, קנדה, הממלכה המאוחדת, אוסטרליה, ניו זילנד והונג קונג) יש עשרות רבות של מרכזים לקידום ההוראה, המאוישים כל אחד בכמה אנשים שזהו

1. ראו מאמר "מה עושים במרכזים לקידום ההוראה בארץ?" בחוברת זו.

עיקר עיסוקם. בארצות הברית לבדה יש קרוב ל-1,000 (!) מרכזי הוראה באוניברסיטאות ובמכללות, ובאיגוד של האנשים בארצות הברית וקנדה העוסקים בקידום ההוראה ובפיתוח סגל אקדמי מבחינה מקצועית (POD: Professional and Organizational Development) חברים כ-1,700 אנשים (!), ומדי שנה נוספים לו עשרות רבות של חברים חדשים. המסורת של מרכזי הוראה קיימת בארצות אלו כבר 30-40 שנה וצוותי המרכזים הללו, כמו אנשי סגל אקדמי אחרים שההוראה בחינוך הגבוה היא תחום המחקר שבו הם עוסקים, עורכים זה שנים רבות מחקרים בנושאים רלוונטיים מגוונים. כך קיים בארצות אלו מאגר גדול בעשרות מונים מזה שבארץ של מומחים העוסקים בנושאים של "על הגובה", הן מבחינה מעשית והן מבחינה תיאורטית ומחקרית, אשר כתבים מאמרים ומפרסמים אותם בכתבי עת ייעודיים.

בכל חוברת של "על הגובה" אנו נוהגים לפרסם כמה מאמרים שמיובאים ממקורות בחו"ל. זאת לא רק בגלל מגבלת מספר המומחים בארץ בנושאים שבהם עוסק "על הגובה" והמאגר הפוטנציאלי הזעום של הכותבים, אלא גם משום שאנו רואים חשיבות רבה ללימוד מהניסיון העשיר שנצבר בארצות אחרות והמבוסס על ידי המומחים הרבים שבארצות אלו ומהמחקרים והכתיבה המרובים בתחום. כדוגמה, להלן כותרות של מאמרים אחדים מביין המאמרים המיובאים שתרגמנו ופרסמנו בשמונה החוברות הקודמות:

נושאים של הוראה, למידה והערכת ההוראה

- למה קשה ללמוד כימיה (ומקצועות אחרים)? הבדלים בין תפיסות מרצים וסטודנטים [מחקר]
- "מעגלי איכות" (quality circles) בהוראת המשפטים
- הוראה בקורסי מבוא גדולים מאוד תוך כדי אתגור הסטודנטים המצטיינים: מניסיונם של מרצים מצטיינים באוניברסיטת סטנפורד
- הפעלת סטודנטים בכיתות גדולות מאוד בקורס מבוא לביוגיה
- מתן תמיכה ועזרה בלמידה והתייעלות בלמידה [מבוסס על מחקר שנערך באוניברסיטת קליפורניה בברקלי]
- מה צריך כל איש סגל לדעת: איך להתגונן אל מול הטיות פוטנציאליות בדירוגי הסטודנטים את המרצים
- "מלומדות" בהוראה ולמידה ושיפור איכות החינוך הגבוה במאה העשרים ואחת
- קידום איכות ההוראה: מהמתרחש באנגליה
- סדנאות למידה פעילה בהנחיית סטודנטים מצטיינים
- "קללת הידע", או מדוע האינטואיציה אודות הוראה נכשלת לעיתים קרובות [נכתב על ידי חתן פרס נובל לפיזיקה]

נושאים של תפקוד כאיש סגל אקדמי כולל תפקוד אדמיניסטרטיבי

- קולגיאליזם: תיבת פנדורה במסלול לקביעות
- תפקידים ואתגרים של דקאנים וראשי יחידות אקדמיות

נושאים כלליים על מצב החינוך הגבוה בהקשר להוראה ולמידה

- מפלצת לרגלי המיטה: איך לשרוד את האתגר שמציבים כוחות השוק בפני החינוך הגבוה?
- יורדים בתואר: החינוך הגבוה בסכנה
- התפתחויות ששינו את פני ההוראה והלמידה בחינוך הגבוה בעולם בשנים 1969-1999

אלו הם מאמרים חשובים ומעניינים ואנו מאמינים שהם תורמים רבות לקהל קוראינו. הם נבחרו מבין רבים אחרים לתרגום עקב הרלוונטיות שלהם להוראה בחינוך הגבוה בארץ. יתרה מזאת, בתהליך התרגום הם גם מעובדים ומותאמים למתרחש בארץ ולצרכים של האוניברסיטאות והמכללות כאן. המאמרים מתורגמים על ידי אנשי אקדמיה שעוסקים במסגרת זו או אחרת בקידום ההוראה, ולכן הם מסוגלים להדגיש את אותם ממצאים או תובנות שהם יישומיים בתנאים האקדמיים בארץ. במקרים רבים, המתרגמים גם מוסיפים את חוות דעתם האישית באשר לתוכני המאמר המתורגם. לסיכום, אם אנחנו רוצים להשכיל את ציבור אנשי הסגל האקדמי בארץ בנושאים של הוראה וקידומה, למידה וקידומה, הערכת ההוראה והלמידה, יישומים מגוונים של טכנולוגיות בהוראה וקידום התפקוד כאיש סגל אקדמי על כל היבטיו, אין דרך טובה יותר לכך מאשר לפרסם גם מספר ניכר של מאמרים מתורגמים שמקורם בניסיון העולמי העשיר.

באיחולי קריאה מהנה ומעשירה,
נירה חטיבה